

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

7. Jain, A. K., Murty, M. N., & Flynn, P. J. (1999). Data clustering: a review. *ACM computing surveys (CSUR)*, 31(3), 264-323.
8. Ester, M., Kriegel, H. P., Sander, J., & Xu, X. (1996, August). A density-based algorithm for discovering clusters in large spatial databases with noise. In *Kdd* (Vol. 96, No. 34, pp. 226-231).
9. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Іващенко А. І., к.е.н., доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. В. Гетьмана»

ОЦІНКА РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ У РЕГІОНАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ

В умовах недостатнього рівня економічного зростання в Україні, зумовленого нерозвиненістю підприємництва, зокрема сектору малого та середнього бізнесу (далі МСБ), важливого значення набуває визначення індикаторів, які мають суттєвий вплив на забезпечення розвитку бізнесу.

Окрім внутрішніх чинників мікрорівня, тобто ті фактори, які мають прямий вплив на розвиток підприємства, а саме рівень платоспроможності, рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості тощо, важливого значення мають чинники макрорівня.

До чинників макрорівня (на рівні країни), які мають непрямий, але суттєвий вплив на розвиток підприємства, належать валютна та політична стабільність, рівень податкового навантаження, розвиненість грошово-кредитної системи, наявність інфраструктурної системи підтримки бізнесу тощо.

Чинники мезорівня або регіонального характеру також значною мірою впливають на розвиток підприємництва, а саме наявність регіональних програм розвитку та підтримки, сприятливі умови ведення бізнесу на місцевому рівні обумовлюють значний рівень концентрації фінансових ресурсів та бізнес-структур в окремих регіонах, що своєю чергою призводить до топових позицій окремих регіонів за критеріями валового регіонального продукту (далі ВРП), кількістю найманих працівників, обсягом реалізованої продукції та фінансовими результатами.

Метою дослідження є оцінка стану розвитку сектору МСБ у регіональному контексті у динаміці на основі виявлення існуючих територіальних диспропорцій за основними показниками розвитку бізнесу задля розробки рекомендацій щодо подолання означених диспропорцій.

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

Об'єктом дослідження є діяльність підприємств МСБ в регіонах України.

Одним із показників, що характеризують рівень розвитку бізнесу у конкретному регіоні, є кількість підприємств. На рис. 1. представлена кількість підприємств за їх розміром в регіонах України на 2017 рік. Чітко спостерігається тренд значного кількісного перевищення суб'єктів МСБ у місті Києві (у 6 разів від середнього значення бізнес-структур за регіонами України). Найменше підприємств взагалі та суб'єктів МСБ зокрема є характерним для Луганської, Чернівецької та Тернопільської областей.

Крім того, наявна тенденція того, що більш ніж 99,5 % підприємств представлено саме суб'єктами МСБ. Це підтверджує тезу про те, що створення підприємства у секторі МСБ є найбільш розповсюдженою формою ведення бізнесу.

Разом з тим необхідно зазначити, що питома вага мікропідприємств у всіх підприємствах в Україні становить в середньому 81,5 %, а найбільше за цим показником таких підприємств розташовано у Херсонській (85,3 %) та Миколаївській (86,6 %) областях.

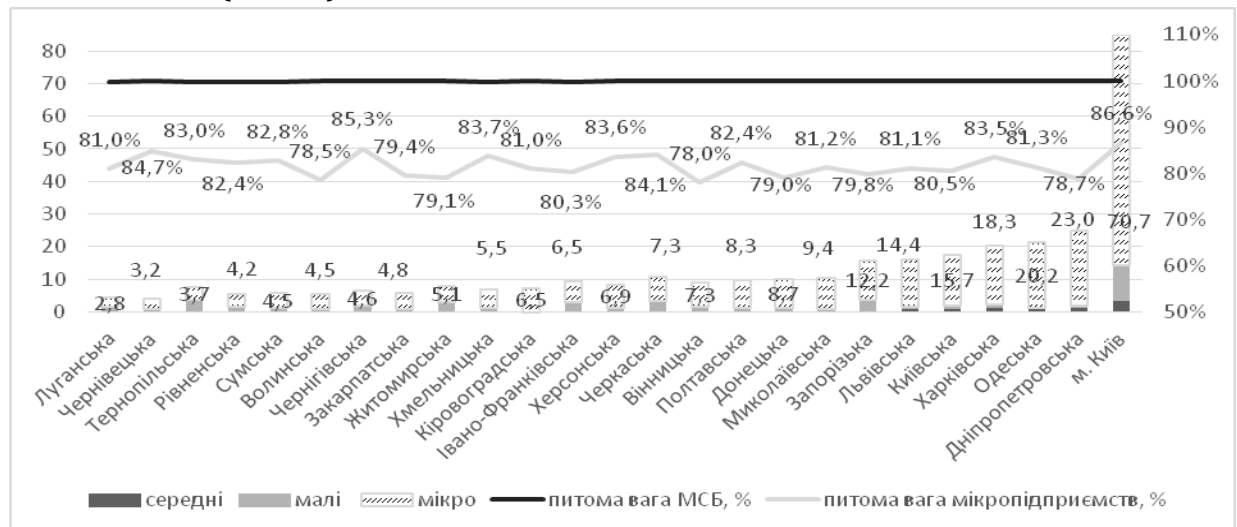

Рис. 1. Кількість підприємств МСБ у 2017 році, тис. од.

Джерело: сформовано авторами на основі [1-9]

Примітка: дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Значний рівень мікропідприємств у загальній кількості підприємств в Україні свідчить про нерозвиненість бізнесу в Україні, оскільки мікропідприємство в більшості випадків представлено фізичною особою-підприємцем з незначною пропозицією робочих місць та загальним валовим доходом. Саме аналізу зазначеним критеріям поділу підприємств в Україні за розміром і присвячені рис. 2-3.

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

Важливого значення для аналізу розвиненості бізнесу у регіональному контексті має аналіз динаміки кількості найманих працівників в залежності від диференціації суб'єктів господарювання за розміром (рис. 2).

З рис. 2 можна побачити, що наявні регіональні диспропорції за кількістю працюючих в залежності від виду підприємства, аналіз яких свідчить, що більшість найманих працівників задіяно на підприємствах середнього бізнесу (близько 52 %). При цьому варто зауважити, що середні підприємства складають близько 5 % серед усіх підприємств в Україні.

Рис. 2. Кількість найманих працівників у залежності від розміру підприємства в 2017 р., тис. осіб.

Джерело: сформовано авторами на основі [1-9]

Примітка: дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Щодо мікропідприємств, які в середньому складають 95,5 % серед усіх підприємств в Україні, то середній рівень питомої ваги по найманим працівникам становить всього 11,5 %. Тобто, можна стверджувати, що більшість підприємств мікробізнесу, не зважаючи на їх значну кількість, майже не мають найманих працівників і не створюють робочих місць, тобто в більшості випадків є самозайнятими особами.

Отже, за критерієм кількості працюючих в секторі МСБ, як свідчать дані Державної служби статистики України, тільки середні підприємства дійсно мають значний внесок у загальній чисельності найманих працівників (рис. 2). Щодо динаміки за період 2010-2017 рр., то в середньому темп зменшення кількості найманих працівників рік до року становив:

- для великих підприємств близько 6 % зменшення;
- для середніх підприємств близько 4 % зменшення;
- для малих підприємств близько 3,5 % зменшення;

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

- для мікро підприємств близько 2 % зменшення.

Таким чином, спостерігається тенденція щодо зменшення кількості найманих працівників для всіх типів підприємств в Україні, що свідчить про сповільнення бізнес-активності у регіональному розрізі.

Наступним критерієм, за яким доцільно проводити аналіз регіональних диспропорцій є обсяг реалізованої продукції за типами підприємств, який детально розглянуто на рис. 3.

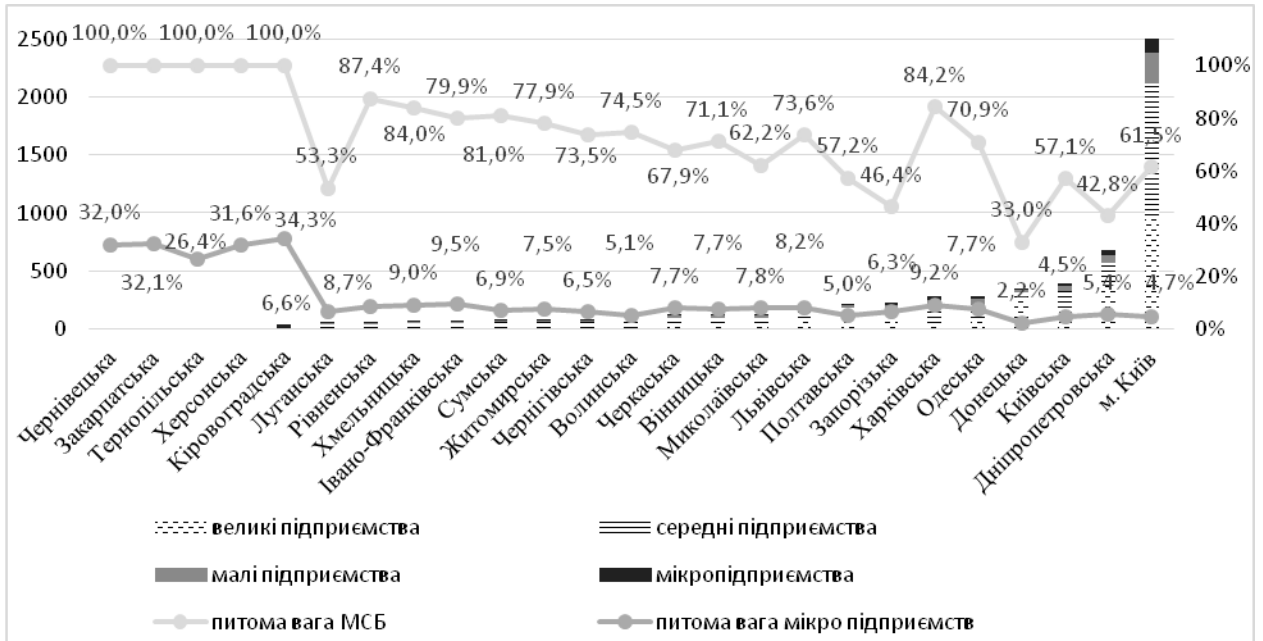

Рис. 3. Обсяг реалізованої продукції за типами підприємств у регіонах України у 2017 р., млрд грн.

Джерело: сформовано авторами на основі [1-9]

Примітка: дані наведено без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

З рис. 3 спостерігається тренд, за яким у більшості областей України основну питому вагу в обсязі реалізованої продукції становлять саме великі та середні підприємства (в середньому 33 % та 68 % відповідно). При цьому доцільно наголосити, що великі та середні підприємства становлять близько 0,01 та 0,4 % у загальній кількості підприємств відповідно.

Малі та мікропідприємства становлять близько 96 %, але їх питома вага в обсязі реалізованої продукції становить менше 20 % та в зайнятості близько 15 %, що підтверджує тезу про нерозвиненість малого бізнесу в Україні та низький рівень доданої вартості у ВРП кожної області, а нерівномірність реалізованої продукції підсилює регіональні диспропорції.

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

Сектор МСБ в обсязі реалізованої продукції становить в середньому 67 %, при чому частка середніх підприємств складає близько 45 %. Варто зазначити, що мікропідприємства, складаючи близько 96 %, становлять в середньому 6 % в обсязі реалізованої продукції. За обсягами реалізації в середньому темпи приросту за всіма типами підприємств становили 10 %.

Для обсягів реалізації характерна тенденція, як і для інших розглянутих показників, значного перевищення значення обсягів реалізації для міста Києва над середнім значенням за регіонами України, а саме в 17 разів. Дана тенденція свідчить про нерозвиненість інших областей у порівнянні зі столичним регіоном та є ознакою нерівномірності регіонального розвитку.

У результаті аналізу було виявлено, що основними показниками, які є індикаторами рівня розвиненості бізнесу як у національному, так і у регіональному контексті, є кількість суб'єктів господарювання, чисельність найманих працівників та обсяг реалізованої продукції.

Оцінюючи зазначені показники, було виявлено значний рівень нерівномірності розвитку регіонів України, а саме є показові регіони-лідери та регіони-аутсайтери за критерієм ведення бізнесу, а переважна більшість областей (більше 50 %) мають значно нижче середнього значення по Україні.

Спостерігається тенденція щодо скорочення бізнес-структур у динаміці, що може бути наслідком відсутності державних програм стимулювання розвитку підприємництва в Україні та недофінансування підприємств в цілому.

Крім того, варто зазначити, що достатній рівень розвиненості сектору МСБ за показниками, які характеризують ефективність діяльності (чисельність найманих працівників, обсяг реалізованої продукції), досягається лише за рахунок середніх підприємств, частка яких становить лише 0,4 % у загальній кількості суб'єктів господарювання в Україні.

Що стосується частки в загальній чисельності найманих працівників, обсязі реалізованої продукції та фінансових результатах до оподаткування, то питома вага середнього бізнесу 53 %, 45 % та 51,5 % відповідно.

Варто зазначити, що мікропідприємства становлять в середньому близько 80 % (період 2010-2017), але їх частка у загальній кількості найманих працівників та обсязі реалізованої продукції є мінімальною, а саме 11 % та 7 %, що свідчить про низький ефект впливу на розвиток економіки регіонів та країни в цілому. Отже, суб'єкти мікробізнесу є по суті фіктивним бізнесом, який представлений переважно фізичними особами-підприємцями, які майже не створюють робочих місць для найманих працівників та доданої вартості. При чому за цими показниками спостерігається спадна динаміка, що є негативним чинником розвитку бізнесу.

Зважаючи на той факт, що середні підприємства мають значну питому вагу у загальній кількості найманих працівників, обсязі реалізованої продукції та загальному рівні прибутковості, то зазначені заходи передусім повинні бути направлені на розвиток малого бізнесу, а саме:

Транскордонні регіональні та локальні бізнес-кластери і промислові мережі

- удосконалення законодавчої та нормативної бази, що регламентує діяльність малого підприємництва;
- зміцнення фінансово-кредитного забезпечення розвитку малого підприємництва;
- запровадження системи організаційно-освітніх заходів, спрямованих на підвищення рівня фінансової грамотності, професійних навичок, фахового рівня у питаннях ведення бізнесу, оподаткування, експортно-імпортних операцій тощо;
- формування системи інформаційно-консультаційної підтримки щодо підготовки підприємствами цього сектору грантових заявок національного та міжнародного рівня;
- підвищення зацікавленості підприємств МСБ у використанні різних фінансових інструментів (лізингу, факторингу, венчурного фінансування) шляхом державного гарантування.

Список літературних джерел:

1. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник, 2014. / Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва. Статистичний збірник, 2017. / Державна служба статистики України. – Київ, 2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. Регіональна статистика. ВРП / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Іщук С. О., д.е.н., професор
ДУ “Інститут регіональних досліджень
ім. М.І. Долішнього НАН України”

ЕКОНОМІЧНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІН

Анотація. Розроблено авторську типологію регіонів України за рівнем їх економічної спеціалізації на основі визначення внеску ключових видів економічної діяльності у формування валової доданої вартості на мезорівні. Визначено основні проблеми національної економіки на сучасному етапі її розвитку і запропоновано комплекс механізмів для їх подолання.

Ключові слова: валова додана вартість, промисловість, сільське господарство, торгівля, типи економічної спеціалізації регіонів.